

ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଓ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟସେନା

ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କ ଅବଦାନ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଟେ । ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ ମହାପୁରୁଷ ନିଜର ତ୍ୟାଗ ଓ ବଳିଦାନରେ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଗୌରବମଣ୍ଡିତ କରିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଅନ୍ୟତମ । ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ସେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ଦେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର କେତେକ ନୀତିକୁ ବିରୋଧ କରିଥିଲେ । ‘ଜୟହିନ୍ଦ୍’ ଓ ‘ଦିଲ୍ଲୀ ଚଲୋ’ ସ୍ଲୋଗାନ ଦେଇ ସୁଭାଷ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ ଉନ୍ମାଦନା ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଥିଲେ ତାହା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟଙ୍କ ମନରେ ଅଭୁଲ୍ଲା ସ୍ମୃତି ଭାବରେ ରହିଛି ।

ଆଦ୍ୟ ଜୀବନ ଓ ଶିକ୍ଷା :

ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ୧୮୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜାନୁୟାରୀ ୨୩ ରେ ଓଡ଼ିଶାର କଟକ ଠାରେ ଏକ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତା ଜାନକୀନାଥ ବୋଷ

(ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ)

ଜଣେ ଆଇନଜୀବୀ ଥିଲେ । କଟକର ରେଭେନ୍ସା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ଛାତ୍ର ଥିବା ସମୟରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରି ସ୍କୁଲ ହଷ୍ଟେଲରେ ‘ଖୁଦିରାମ ସହିଦ ଦିବସ’ ପାଳନ କରିଥିଲେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ

ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଖୁଦିରାମଙ୍କ ଭୂମିକା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଟିପ୍ପଣୀ ଲେଖ ।

ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତକରି କୋଲକାତାସ୍ଥିତ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି କଲେଜରେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ, ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଓ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର ପ୍ରମୁଖ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କର ବାଣୀ ଦ୍ୱାରା ସେ ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ବେନିଟୋ ମୁସୋଲିନି, ମୁସ୍ତାଫା କାମାଲ ପାଶା, କାଉଣ୍ଟ ଡି କାଭୁର, ଗାରିବାଲ୍ଡି ଓ ଲେନିନଙ୍କ ଭଳି ମହାନ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ତଥା ଆନ୍ତର୍ଦେଶିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଓ ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବହୁ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ସେ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି କଲେଜରେ ପଢୁଥିବା ସମୟରେ କଲେଜରେ ଏକ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟଜନକ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ଭାରତୀୟ ବିରୋଧୀ ବିଦ୍ରୋହ ପ୍ରଫେସର ସି.ଏଫ୍. ଝେଟେନଙ୍କୁ ଥରେ ସୁଭାଷଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତରେ ମାଡ଼ ମରାଗଲା । ଏହି ଘଟଣାରେ ସୁଭାଷ ଆକ୍ରମଣକାରୀଙ୍କ ନାମ ପ୍ରକାଶ କଲେ ନାହିଁ କି ନିଜକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ଘଟଣା ପାଇଁ ସେ କ୍ଷମା ନ ମାଗିବାରୁ ୧୯୧୬ରେ ତାଙ୍କୁ କଲେଜରୁ ବହିଷ୍କାର କରାଗଲା । ପରେ ଅବଶ୍ୟ ସେ କୋଲକାତାର ଷ୍ଟ୍ରିଟ ଚର୍ଚ୍ଚ କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇଲେ ଏବଂ ସେଠାରୁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ମାନରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ସ୍ନାତକ ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କଲେ । ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶିକ୍ଷା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ୧୯୧୯ରେ ସେ କେମ୍ବ୍ରିଜ୍ ଚାଲିଗଲେ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

କଟକସ୍ଥିତ ଓଡ଼ିଆ ବଜାରରେ ଥିବା ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କର ବାସଭବନକୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନୀ ଓ କୃତି ସମ୍ପର୍କିତ ତଥ୍ୟ ଓ ଫଟୋଚିତ୍ର ସମ୍ବଳିତ ନେତାଜୀ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ ପରିଣତ କରାଯାଇଛି ।

୧୯୨୦ ରେ ସୁଭାଷ ଆଇ.ସି.ଏସ୍. ପରୀକ୍ଷାରେ ଚତୁର୍ଥ ସ୍ଥାନ ହାସଲ କରି ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଏପରି ସମ୍ମାନଜନକ ପଦବୀକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ସ୍ୱଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ।

ରାଜନୀତିକ ଜୀବନ :

୧୯୨୩ରେ ସୁଭାଷ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗଦାନ କଲେ ଓ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସମ୍ପାଦକ ପଦବୀ ଅଳଂକୃତ କଲେ । ସେ ମହାନ ନେତା ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ରାଜନୀତିକ ଗୁରୁ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ରାଜନୀତିକ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ୧୯୨୪ରେ ସେ କଲିକତା ନଗର ନିଗମର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହୀ ଅଧିକାରୀ ଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ସେ ଉତ୍କଳ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ ସମିତି ଓ ସର୍ବଭାରତୀୟ ଶ୍ରମିକ କଂଗ୍ରେସର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

୧୯୩୪ରେ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କ ‘ଭାରତୀୟ ସଂଗ୍ରାମ’ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ନିକଟରେ ପୁରୀଠାରେ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କର ଏକ ପୈତୃକ ଗୃହକୁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଆଜ ଏକ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ ପରିଣତ କରୁଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର ଅସାମ ସାହସ ଓ ଦେଶ ପ୍ରେମ ଯୋଗୁଁ ସେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟଭାଜନ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ ଓ ବିପ୍ଳବତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଇଂରେଜ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ୧୯୨୪ରେ ସନ୍ଦେହରେ ଗିରଫ କଲେ ଏବଂ ଏହାର ଏକ ବର୍ଷ ପରେ ତାଙ୍କୁ ବର୍ମାର ମାଣ୍ଡାଲେ ଜେଲକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ ।

୧୯୩୮ରେ ସେ ହରିପୁର ଅଧିବେଶନରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ମନୋନୀତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୩୯ରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ତ୍ରିପୁରା ଅଧିବେଶନରେ ମଧ୍ୟ ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅଧିବେଶନ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସହ ମତଭେଦ ହେବାରୁ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର କଂଗ୍ରେସ ତ୍ୟାଗ କରି ୧୯୩୯

ମେ’ ୩ ତାରିଖରେ ‘ଫରୱାଡ଼ ବ୍ଲକ୍’ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ଗଠନ କଲେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ

ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓ ନେତାଜୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ରାଜନୈତିକ ସମ୍ପର୍କର ଉଦାହରଣ ସହ ଏକ ବିବରଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

୧୯୪୦ ଜୁଲାଇ ୨ ତାରିଖରେ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୋଲକାତାରେ ନଜର ବନ୍ଦୀ ରୂପେ ରହିଥିଲେ । ୧୯୪୧ରେ ଭାରତ ଇତିହାସରେ ଏକ ଦୁଃସାହସିକ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ଭାରତ ବାହାରେ ରହି ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଲଢ଼େଇ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସୁଭାଷ ଉକ୍ତ ବର୍ଷ ଛଦ୍ମ ବେଶରେ ଭାରତ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ‘ଶତ୍ରୁର ଶତ୍ରୁ ଆମର ମିତ୍ର’ ନୀତି ଅନୁସରଣ କରି ସେ ଦେଶ ବାହାରୁ ବ୍ରିଟିଶ ଶକ୍ତିକୁ ଆଘାତ କରିବା ପାଇଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଇଥିଲେ । ଭାରତର ଶତ୍ରୁକୁ ପରାସ୍ତ ଓ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ତା’ର ଶତ୍ରୁ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇବା ଲାଭଦାୟକ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ହୃଦବୋଧ ହୋଇଥିଲା । ଇତିହାସରୁ ସେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିଥିଲେ ଯେ ବହିର୍ଶକ୍ତିର ସାହାଯ୍ୟ ବିନା କୌଣସି ଜାତି ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିପାରିନାହିଁ । ସୁଭାଷ ବୋଷ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ ଜର୍ମାନୀ ଓ ଜାପାନର ସମର୍ଥନ ହାସଲ କରବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ।

୧୯୪୧ ଜାନୁୟାରୀ ୨୬ରେ ଭାରତର ସାମା ଅତିକ୍ରମ କରି ଆଫଗାନିସ୍ଥାନ ଓ ସୋଭିଏତ ରୁଷ ମଧ୍ୟଦେଇ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୫ରେ ମୁସଲମାନ ବେଶରେ ବର୍ଲିନଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଜର୍ମାନ ସରକାରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ବର୍ଲିନଠାରେ ଏକ ‘ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ କେନ୍ଦ୍ର’ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ ଏବଂ ‘ଫ୍ରି ଇଣ୍ଡିଆ ଆର୍ମି’ ବା ‘ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ’ ଗଠନ କଲେ । ସେଠାରେ ଥିବା ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ଭାରତୀୟ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀ ଏଥିରେ ସାମିଲ ହେଲେ । ଭାରତୀୟ ସେନାମାନଙ୍କୁ ଜର୍ମାନୀ ସେନାପତିମାନେ ତାଲିମ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ସୁଭାଷ ତାହା ନିରୀକ୍ଷଣକରି ଅଭିବାଦନ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା

ଅଭିବାଦନ ସ୍ୱରୂପ ସାଧାରଣ ଭାବେ ‘ଜୟହିନ୍ଦ୍’ ଧ୍ୱନି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଜର୍ମାନୀରେ ୧୯୪୧ ରେ ସୁଭାଷ ବୋଷ ‘ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ରେଡିଓ’ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସେଠାରୁ ୧୯୪୨ ଫେବୃଆରୀ ୧୯ ରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଗୁପ୍ତ ବେତାର ବାର୍ତ୍ତା ବିଶ୍ୱବାସୀଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସାରଣ କରିଥିଲେ । ଜର୍ମାନୀରେ ସୁଦୂର ବର୍ଲିନରୁ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ରେଡିଓ ଦ୍ୱାରା ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ସେ ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମୀ ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଇଥିଲେ, ସେଥିରେ ଭାରତର ଜନସାଧାରଣ ଦେଶପ୍ରେମରେ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ଜର୍ମାନୀର ଶାସକ ହିଟ୍ଲରଙ୍କୁ ଦେଖାକରି ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଯଦିଓ ହିଟ୍ଲର ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ନ ଥିଲେ, ଜର୍ମାନୀରୁ ନିରାପଦଭାବେ ଜାପାନକୁ ଯାତ୍ରା କରିବା ପାଇଁ ସେ ସୁଭାଷଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ପରିଚିତ କରାଇ ଜର୍ମାନୀର ଶାସକ ହିଟ୍ଲର କହିଥିଲେ, ମୁଁ କେବଳ ଆଠକୋଟି ଲୋକଙ୍କର ଶାସକ, ମାତ୍ର ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ଚାଲିଶ କୋଟି ଲୋକଙ୍କର ନେତା ।

ଜର୍ମାନୀ ଭାରତୀୟ ସୀମାଠାରୁ ବହୁଦୂରରେ ଥିବାରୁ ସେଠାରୁ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇ ରଖିବା କଷ୍ଟକର ଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଜର୍ମାନୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ସୃଷ୍ଟିକଲା । ସେ ଜାପାନ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଜାପାନ ମିଆଁମାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମଗ୍ର ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଶକ୍ତି ଥିଲା । ଜାପାନକୁ ରାଜି କରି ଭାରତର ଖୁବ୍ ନିକଟରୁ ବ୍ରିଟିଶ-ଭାରତ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ସହଜ ହେବ ବୋଲି ସେ ଚିନ୍ତା କଲେ ।

ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ଗଠନ :

ଜାପାନରେ ବାସ କରୁଥିବା ଭାରତୀୟ ବିପ୍ଳବୀ ରାସବିହାରୀ ବୋଷ ସେଠାରେ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଘ ଗଠନ କରିଥାନ୍ତି । ସେ କ୍ୟାପଟେନ ମୋହନ ସିଂହଙ୍କ

ନେତୃତ୍ୱରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ବାହିନୀ ବା ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ମଧ୍ୟ ଗଠନ କରିଥିଲେ । ଆଇଲାଣ୍ଡ ରାଜଧାନୀ ବ୍ୟାଙ୍କକ୍ଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ସମ୍ମିଳନୀର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ରାସବିହାରୀ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କୁ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ନେତୃତ୍ୱ ନେବାପାଇଁ ଜାପାନ ଆସିବାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ଏହା ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କୁ ଏକ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କଲା । ୧୯୪୩ ଫେବୃଆରୀ ୮ ତାରିଖରେ ସୁଭାଷ କିଲେ ବନ୍ଦରରୁ ବୁଡ଼ା ଜାହାଜରେ ଜାପାନ ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲେ ଓ ୧୯୪୩ ଜୁନ ୧୩ରେ ଟୋକିଓ ସହରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଜାପାନର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଟୋକୋଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରି ଦୁଇଟି ରେଡିଓ ଷ୍ଟେସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସହ ତାଙ୍କଠାରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଆଦାୟ କଲେ ।

ଏହା ପରେ ୧୯୪୩ ଜୁଲାଇ ୨ ତାରିଖରେ ସୁଭାଷ ଜର୍ମାନୀରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଓ ସେଠାରେ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଘ ଏବଂ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ସୈନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । ସେ ଏହି ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀର ପୁନର୍ଗଠନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେନା ବାହିନୀରେ ଉନ୍ନତି ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ଆଣିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ସୈନ୍ୟମାନେ ସୁଭାଷଙ୍କୁ ‘ନେତାଜୀ’ ଆଖ୍ୟାରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜକୁ ଚାରୋଟି ଯୋଦ୍ଧା ବାହିନୀ

(ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍‌ଫୌଜ ଓ ସୁଭାଷଙ୍କର ସାଲ୍ୟୁଟ୍, ଗ୍ରହଣ)

ବା ବ୍ରିଗେଡରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ଗାନ୍ଧୀ ବ୍ରିଗେଡ, ନେହେରୁ ବ୍ରିଗେଡ, ଆଜାଦ୍ ବ୍ରିଗେଡ ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମହିଳା ଶାଖା ଝାନ୍ସୀ ରାଣୀ ବ୍ରିଗେଡ । କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେହଗଲ ଏହି ମହିଳା ବ୍ରିଗେଡର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେହଗଲଙ୍କୁ ୧୯୯୮ ରେ ପଦ୍ମଭୂଷଣ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ସେ ୨୦୧୨ ଜୁଲାଇ ୨୩ ରେ ୯୭ ବର୍ଷ ବୟସରେ କାନପୁର ହସ୍ପିଟାଲରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କଲେ ।

ସରକାର ଗଠନ :

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ନେତାଜୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅସ୍ଥାୟୀ ସରକାର ଅନୁକରଣରେ ୧୯୪୩ ଅକ୍ଟୋବର ୨୧ରେ ସିଙ୍ଗାପୁରଠାରେ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ସରକାର ଗଠନ କରିଥିଲେ । ଜାପାନ, ଜର୍ମାନୀ, ଇଟାଲୀ, ମିଆଁମାର, ଥାଇଲାଣ୍ଡ, ଚୀନ, ଫିଲିପାଇନ୍ସ ଓ ମାଲ୍ଡିଭିଆ ଏହି ସରକାରକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥିଲେ । ସୁଭାଷ ବୋଷ ହେଲେ ଏହି ସରକାରର କର୍ଣ୍ଣଧାର, ପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ତଥା ପ୍ରଧାନ ସେନାପତି । ବର୍ହିଦେଶ ବିଭାଗ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ବିଭାଗ ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ସୁଭାଷଙ୍କ ସହିତ ଏହି ସରକାରଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଅନ୍ୟ ଦଶଜଣ ସଭ୍ୟ ରହିଥିଲେ । ଭାରତ ମାଟିରୁ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ବିତାଡ଼ିତ କରି ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସାମରିକ ସଂଗ୍ରାମ କରିବା ଅସ୍ଥାୟୀ ସରକାରଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ

ଆଶ୍ୱାମାନ ଓ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର କଳା ଓ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପର୍କିତ ବିଭିନ୍ନ ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ସେଗୁଡ଼ିକର ଏକ ପୁସ୍ତିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

‘ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ସରକାର’ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସୁଭାଷ ଭାରତର ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ । ସେ କହିଥିଲେ ‘ଦିଲ୍ଲୀର ପଥ ହେଲା ସ୍ୱାଧୀନତାର ପଥ’, ତାଙ୍କର ଚରମ ଆହ୍ୱାନ ଥିଲା— “ତୁମେ ମୋତେ ରକ୍ତ ଦିଅ, ମୁଁ ତୁମକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବି” ।

ଭାରତ ଅଭିଯାନ :

ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ଭାରତ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା । ନେତାଜୀଙ୍କ ଗଣଧ୍ୱନି ‘ଦିଲ୍ଲୀ ଚଲୋ’ ଓ ‘ଜୟହିନ୍ଦ୍’ ମନ୍ତ୍ରରେ ଉଦ୍‌ଘାଟ୍ତ ହୋଇ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ବାହିନୀ ଭାରତର ପୂର୍ବ ସୀମାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଇତିମଧ୍ୟରେ ନେତାଜୀ ୧୯୪୩ ନଭେମ୍ବର ୬ ତାରିଖରେ ଜାପାନ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବରେ ଆଶ୍ୱାମାନ ଓ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଦ୍ୱୀପ ଦ୍ୱୟକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ‘ଶହୀଦ’ ଓ ‘ସ୍ୱରାଜ୍’ ଦ୍ୱୀପ ଭାବେ ନାମିତ କରିଥିଲେ । ୧୯୪୪ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ତତ୍କାଳୀନ ବ୍ରହ୍ମ ଦେଶ (ମିଆଁମାର) ପାରି ହୋଇ ମଣିପୁର ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା ଏବଂ କୋହିମା ଦଖଲ କରି ସେଠାରେ ଭାରତୀୟ ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା ପରେ ମଣିପୁର ରାଜଧାନୀ ଇମ୍ଫାଲ ଦଖଲ କରିବା ପାଇଁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିଲା । ଏହାପରେ ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେବାରୁ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ଯୋଗାଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ତା’ ସହିତ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରେ ଜାପାନର ପରାଜୟ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ବିପର୍ଯ୍ୟୟର କାରଣ ହେଲା । ଜାପାନ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ସେନାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାର ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାବନା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସେନା ଭାରତର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ିଆସି ଆସାମ ସମେତ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ନିଜ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖି ସାରିଥିଲେ । ଅବଶିଷ୍ଟ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ନିକଟରେ ପଛକୁ ଫେରିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରାସ୍ତା ନଥିଲା ।

୧୯୪୫ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ତିନି ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ସାହାନଦ୍ୱାଜ ଖାଁ, ପ୍ରେମ୍ ସେହଗଲ ଓ ଗୁରୁଦୟାଲ୍ ସିଂ ଧ୍ୱଲନ୍ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗିରଫ ହେଲେ ଏବଂ ସେହିବର୍ଷ ନଭେମ୍ବର ୫ ତାରିଖରେ ଦିଲ୍ଲୀର ଲାଲକିଲ୍ଲାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ସାମରିକ ଅଦାଲତର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀଭାବେ ଅଭିହିତ କରି ଭାରତୀୟମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଗିରଫ ଓ ବିଚାର ବିରୋଧରେ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ବିକ୍ଷୋଭ, ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଓ ହରତାଳ

ସଂଗଠିତ କଲେ । ସମସ୍ତ ରାଜନୀତିକ ଦଳ କଂଗ୍ରେସ, ମୁସଲିମ୍ ଲିଗ୍ ଓ ଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ନେତୃବୃନ୍ଦ ତଥା ଜନସାଧାରଣ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମୁକ୍ତି ଦାବି କଲେ । ଭୁଲୁଭାଇ ଦେଶାଇ ତେଜ ବାହାଦୂର ସାପୁ, ଜବାହରଲାଲ୍ ନେହେରୁ ଓ ଆସଫ୍ ଅଲୀ ପ୍ରମୁଖ ଆଇନଜୀବୀ ସେମାନଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିଲେ । ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ପ୍ରବଳ ଜନମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାରୁ ସାମରିକ ଅଦାଲତ ସେମାନଙ୍କୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଭାରତର ତତ୍କାଳୀନ ଭାଇସରାୟ ଲର୍ଡ୍ ଷ୍ଟେଲେ ଆଭିଯୁକ୍ତମାନଙ୍କୁ ୧୯୪୬ ଜାନୁୟାରୀ ୧ ତାରିଖରେ ମୁକ୍ତ କରି ଦେଇଥିଲେ ।

ସୁଭାଷ ୧୯୪୫ ଅଗଷ୍ଟ ୧୮ ତାରିଖରେ ଜାପାନର ଫର୍ମୋଜାରୁ ଟୋକିଓକୁ ଯାଉଥିବାବେଳେ ବିମାନ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିଥିବା ସମ୍ଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ମୃତ୍ୟୁକୁ ଅନେକ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ପରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜକୁ ନିଷିଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ ।

ଐତିହାସିକ ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ବିଚାର କଲେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ନେତାଜୀଙ୍କର ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇ ନାହିଁ । ଘୋଷିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ସଫଳ ହୋଇନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଇତିହାସରେ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ଅଭିଯାନର ଫଳଥିଲା

ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ । ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ସଂଗ୍ରାମର ତତ୍ତ୍ୱଶିଳ ଫଳ ହିସାବରେ ଭାରତୀୟ ନୌସେନା ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ବିରୋଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ସରକାରର ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ବୋଷ ଭାରତ ବର୍ଷର ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାବିକୁ ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ବିଚାରକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ୧୯୪୫ ମସିହାର ଶେଷ ଭାଗରେ ସାରା ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଜନା ଓ ବ୍ରିଟିଶ ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ସରକାରଙ୍କୁ କ୍ରମଶଃ ଭୟଭୀତ କରିଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ଶକ୍ତି ଉପରେ ଚରମ ଆଘାତ କରି ଏହା ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିର ପଥକୁ ସୁଗମ କରିଥିଲା ।

ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ, ସାହସିକତା ଓ ସାଂଗଠନିକ ଦକ୍ଷତା ପାଇଁ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କୁ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ପ୍ରଶଂସା କରାଯାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେତେବେଳେ ମଉଳି ଯାଇଥିଲା ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏହାକୁ ନବଜୀବନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତାର ସ୍ୱାଦ ଚାଖିବା ହୁଏତ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଓ ଅନନ୍ୟ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ସଂଗ୍ରାମୀ ରୂପେ ସୁଭାଷ ବୋଷ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ କାଳରେ ଯେଉଁ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସେଥିପାଇଁ ସେ ଅମର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପ୍ରାୟ ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ସଦସ୍ୟ ଭାବେ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କ ରାଜନୀତିକ ଜୀବନ ସଂପର୍କରେ ଏକ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।
- (ଖ) ଭାରତ ପରିତ୍ୟାଗ ପଛରେ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଚିନ୍ତାଧାରା କ'ଣ ଥିଲା ?
- (ଗ) ଜର୍ମାନୀରେ ସୁଭାଷଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କ'ଣ ଥିଲା ?

- (ଘ) ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ସୈନିକମାନଙ୍କର ଗିରଫାର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ ଘଟିଥିଲା ?
 (ଙ) ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ଅଭିଯାନରୁ ମିଳିଥିବା ସୁଫଳ ସଂପର୍କରେ ଏକ ଚିପ୍ପପଣୀ ଲେଖ ।

୨. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପ୍ରାୟ ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦରେ ଲେଖ ।

- (କ) କେଉଁ ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନରେ ଏବଂ କେବେ ସୁଭାଷ ବୋଷ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନର ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ ?
 (ଖ) ରାସବିହାରୀ ବୋଷ ବିଦେଶରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିବା ସଂଗଠନର ନାମ କ'ଣ ?
 (ଗ) ଜର୍ମାନୀରୁ କେବେ ଓ କିପରି ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଟୋକିଓ ଯାଇଥିଲେ ?
 (ଘ) ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ୪ଟି ବ୍ରିଗେଡର ନାମ କ'ଣ ରଖିଥିଲେ ?
 (ଙ) ‘ଦିଲ୍ଲୀ ଚଲୋ’ର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ?
 (ଚ) ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ତାହାର ଭାରତ ଅଭିଯାନ ସମୟରେ ଭାରତର କେଉଁ ସହର ଏବଂ କେବେ ଦଖଲ କରିଥିଲା ?
 (ଛ) ଇମ୍ଫାଲ ଦଖଲ କରିବାପାଇଁ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ କାହିଁକି ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା ?
 (ଜ) ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ କେଉଁ ଆଇନଜୀବୀମାନେ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିଥିଲେ ?
 (ଝ) ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ କିଏ ଏବଂ କେବେ ମୁକ୍ତ କରିଥିଲେ ?
 (ଞ) ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କ ବିମାନ ଦୁର୍ଘଟଣା କେବେ ଏବଂ କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ କେଉଁସ୍ଥାନକୁ ଯାତ୍ରା କରୁଥିବାବେଳେ ଘଟିଥିବା ସମ୍ଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ?

୩. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ କେଉଁଦିନ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ?
 (ଖ) ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ କାହାକୁ ତାଙ୍କର ରାଜନୀତିକ ଗୁରୁଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ?
 (ଗ) କଂଗ୍ରେସର କେଉଁ ଅଧିବେଶନରେ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ପ୍ରଥମଥର ଏହାର ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ ?
 (ଘ) ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଗଠନ କରିଥିବା ରାଜନୀତିକ ଦଳର ନାମ କ'ଣ ଥିଲା ?
 (ଙ) “ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଘ”ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା କିଏ ଥିଲେ ?
 (ଚ) ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଜାପାନର କେଉଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିଥିଲେ ?
 (ଛ) କିଏ ଝାନ୍ସୀ ରାଣୀ ବ୍ରିଗେଡର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ?
 (ଜ) “ତୁମେ ମତେ ରକ୍ତ ଦିଅ, ମୁଁ ତୁମକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବି” । କେଉଁ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ସୁଭାଷ ବୋଷ ଏ କଥା କହିଥିଲେ ?
 (ଝ) ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ଭାରତ ଅଭିଯାନ ସମୟରେ କେଉଁ ଠାରେ ଭାରତୀୟ ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ ?
 (ଞ) କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ବିଚାର ହୋଇଥିଲା ?

୪. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ବାଛି ତା'ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ସହିତ ଲେଖ ।

(କ) ସୁଭାଷ ବୋଷ କେବେ ଭାରତୀୟ ପ୍ରାଶାସନିକ ସେବା (ଆଇ.ସି.ଏସ୍.) ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ ?

- (i) ୧୯୧୬ (ii) ୧୯୧୯ (iii) ୧୯୨୦ (iv) ୧୯୨୩

(ଖ) ସୁଭାଷ ବୋଷ କେବେ ବର୍ଲିନ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ?

- (i) ୧୯୪୧ ଜାନୁୟାରୀ ୨୬ (ii) ୧୯୪୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୫
(iii) ୧୯୪୨ ଫେବୃଆରୀ ୧୯ (iv) ୧୯୪୩ ଜୁନ୍ ୧୩

(ଗ) ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ କିଏ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ?

- (i) ରାସବିହାରୀ ବୋଷ (ii) ସାହାନୁଜ ଖାଁ
(iii) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେହଗାଲ (iv) ମୋହନ ସିଂହ

(ଘ) ସୁଭାଷ ବୋଷ କେଉଁଠାରେ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ସରକାର ଗଠନ କରିଥିଲେ ?

- (i) ବର୍ଲିନ୍ (ii) ଟୋକିଓ
(iii) ସିଙ୍ଗାପୁର (iv) ବ୍ୟାଙ୍କକ୍

(ଙ) କେଉଁ ଦେଶର ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ସୁଭାଷ ବୋଷ ଆଶ୍ୱାମାନ ଓ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ?

- (i) ଜର୍ମାନୀ (ii) ଜାପାନ
(iii) ଆୟରଲ୍ୟାଣ୍ଡ (iv) ଇଂଲଣ୍ଡ

୫. ପାଠରେ ଦିଆଯାଇଥିବା “ତୁମ ପାଇଁ କାମ” ଗୁଡ଼ିକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଓ ସହାୟତାରେ ସମ୍ପାଦନ କର ।

